

стрим и високим зидом у малој дворани. Велике количине обурваног материјала затрпале су канал.

Врло интересантан пример старог понора у изолованом брду јесте *Пећина* у селу Невади, између Јасенице у Попову и мора (Сл. 3). Канал је дугачак 160 м. а избија на другу страну брда. У њему се налазе сталактити и сталагмити, велики саливи дуж страна канала и многи бигрени пјати, затим велике гомиле обурваног материјала и материјала унетог са површине. Представља стари понор, а овакав положај је последица тектонских покрета којима је издигнута и потпуно одвојена пећина од старе долине, а вероватно и пресечена.

Грабова Пећ (Сл. 4) у Грабовом Дољу више села Чваљине у Попову јесте несумњиво стари понор нестале реке. Канал је дугачак 100 м. и завршава се великом двораном. До 75 м. дужине је низак око 1 м. а дно му је покривено земљом. Предњи део канала је врло слабо осветљен и служи чобанима да у њега лети склањају ситну стоку од великих врућина. Што се иде дубље, канал се све више проширује а дно му је под бигреним наслагама, које чине разноврсне фигуре. Уз зидове су многи саливи који допиру до дна. Они чине разне облике драперија и цигерице. Низ њих стално цури вода и тај део је увек влажан. У томе делу канала има доста великих сталактита и сталагмита. После одсека од 3 м. висине канал се завршава великом двораном са таваном од 12 до 15 м. висине.

А. Лавић

О СТАНОВНИШТВУ ПОДГОРИЦЕ

Подгорица датира из доба римске владавине у овим крајевима, јер је на месту ње било римско насеље *Burzumno*. То је била станица на путу који је ишао од Скадра долином Зете за Никшић, и даље за Нарону. Ово је насеље забележено на *Tabula Peutingeriana*, која датира из 2 века. Исти овај пут наводи се и у *Itinerarium Antonini*; на њему је ово насеље означено под именом *Birziminio*. Анонимни географ из Равене помиње у 8 веку Медун близу места *Burzumon*. Насеље *Burzumno* било је извесно на месту данашње Подгорице јер се његово удаљење од Скадра, на римским картама, слаже са данашњим удаљењем Подгорице од Скадра. *Константин Порфирогенит*, писац из 10 века, у свом делу *De administrando imperio* набраја градове у зетској равници и наводи *Lontodolo*; мисли се да је он био на месту Подгорице. 1123 године *Стеван Првовенчани* пише да се Немања родио у граду Рибници. Доцније је име Рибница замењено именом Подгорица. Ово се име јавља први пут у нотарској књизи судског архива у Котору, где се око 1330 године помињу трговци кожом и обућом из Подгорице.

Пошто је Подгорица римско насеље, то је извесно и њено најстарије становништво било романско. Доцније су дошли Словени, који су успели да Романе посрбе.

У прво време турске владавине Срби су чинили већину у њој. По *М. Белици* било је у Подгорици, у почетку 17 века, око 900 домова, и хришћани су били у већини.¹⁾ Доцније су муслимани добили већину и чинили главну масу подгоричког становништва, јер су многи Срби примили ислам, да би сачували имања и заштитили се од Турака. Број

¹⁾ П. Ровинский: Черногорія, томъ I с. 803.

муслимана се повећавао не само прелажењем Срба у ислам, већ и досељавањем из Арбаније и оближњих села; аге и бегови, тежећи за удобнијим животом, напуштали су села и долазили у варош. Тако се број муслимана повећавао, а број хришћана смањивао. То је трајало све до ослобођења Подгорице од Турака (1879 г.). Није се чудити што је број православних из године у годину опадао, кад се зна да су муслимани радили да их преведу у ислам. 1855 год. турски војници покрали су све црквене ствари из цркве Св. Ђорђа, и цркву употребили за слагалиште муниције и хране. Године 1856 православни Срби израдили су допуштење да прошире ту цркву, и већ су били отпочели радове, кад Турци 15 маја исте године нападну на раднике, и не само спрече даљи рад, већ учине велику штету старој цркви. Овога пута Турци су хтели да покољу православне Подгоричане. У то доба било је у Подгорици 240 православних домова са 1300 душа.²⁾ Кад се Подгорица ослободила, велики део муслимана иселио се у Скадар и друга места, која су остала у турским рукама; они нису могли трпети једнакост, и нису могли схватити друкчији ред ствари него да они господаре. Године 1856 било је у Подгорици 240 православних домова, док је 1879 године, тј. пред ослобођење било 1000 домова, и то 800 муслиманских и 200 православних. Муслимани су били чиновници, занатлије итд., а многи су имали чифлике у околини Подгорице, које су обрађивали Срби. Број исељених муслимана надокнадили су Срби из Црне Горе, који су дошли као чиновници, трговци и колонисте. Колонисти су добили куће и земље исељених муслимана.

По попису од 1900 год. било је у Подгорици 1887 домова са 8727 становника. Од ових је православних 6813, муслимана 1608, католика 296 и других вера 10. Становништво Подгорице слабо је расло због положаја вароши у близини црногорско-турске границе, због исељавања муслимана 1909 и 1910 год. у Турску, због балканског и светског рата, као и због другог исељавања муслимана 1918 године. По попису од 1929 год. Подгорица је имала 11.780 становника.

Најстарије подгоричко хришћанско становништво припадало је католичкој вери. Католичанство се одржало за време зетске државе и њених владара: Војислава, Михаила и Бодина, који су и сами били католици. Да је становништво ове вароши и доцније припадало католичкој вери види се из записа Стевана Првовенчаног, у ком се каже да се Немања родио у Рибници (данашњој Подгорици) и да су га најпре крстили католички свештеници, пошто других у Рибници није било. Кад се Немања вратио у Рашку, он се по други пут крстио од православних свештеника. Доцније, за владавине Немањића, Подгоричани су примили православље. Православна црква Св. Ђорђа, по народном предању сазидана је још пре косовске битке, за време Немањића. Да је црква врло стара види се по фрескама.

Са доласком Турака јавља се ислам, који поче добијати све већи број присталица. Данашње подгоричко становништво дели се по вери на православне (8488), муслимане (2860) и католике (422). Муслимани се издају за Турке, иако не знају турски. За њих би се могло мислити да су из Западне Босне или Западне Херцеговине, јер говоре икавски; у ствари они то нису, већ икавски говоре само зато да би се разликовали од православних, који говоре јекавски.

²⁾ И. Јастребов: О православним српским старим и новим црквама у старој Зети. Гласник Српског Ученог Друштва књ. 48 с. 384—7.

У најстарије православне породице, које су за време Турака биле, у Подгорици рачунају се: Лисичићи, Цинанићи, Шестићи, Поповићи, Стијовићи, Самарцићи, Лаиновићи, Пиштелићи, Чађеновићи, Ђуковићи, Лукачевићи, Пејановићи, Радовићи, Гвозденовићи, Ненезићи, Радичевићи, Латковићи, Никићи, Благовићи, Башановићи, Златичани, Чубрановићи, Зечевићи, Станићи, Шћеповићи, Вујошевићи, Ђекићи, Мирковићи, Кулићи, Радовановићи, Шиндолићи, Маркуши, Марковићи, Мартиновићи, Булатовићи, Перишићи, Терзићи, Поповићи, Мијатовићи, Сеферовићи, Љумовићи, Мишолићи, Дарићи, Мирочевићи, Бурићи, Мијушковићи, Богдановићи, Вукотићи, Радојчићи, Мугоши, Максимиовићи, Кнежевићи, Брајовићи, Милоћићи, Стајкићи, Вуковићи, Секулићи, Колорогићи, Мишуревећи, Рогошићи, Радуловићи и др.

Лисичићи се сматрају као најстарији у Подгорици. Доселили су се из околине Скопља, из села Лисичја. Турци су их затекли у Подгорици, јер кад су Турци освојили Подгорицу старешина града био је неки Лисичић. Шестићи, Поповићи и Стијовићи раније су се презивали Новаковићи. За владе Ивана Црнојевића становали су у Жабљаку, одакле су се иселили због турског насиља. Самрацићи су из Кривошија где и данас има Самарцића. Пре него што су дошли у Подгорицу живели су неко време у Жабљаку. Лаиновићи, Пиштелићи, Чађеновићи и Ђуковићи су из Братоножића. Лаиновићи кажу да су им се преци доселили пре боја на Косову. Пиштелићи су се доселили крајем 18 или почетком 19 века. Из Старе Србије су: Лукачевићи, Пејановићи и Радовићи. Преци су им се доселили после боја на Косову. Лукачевићи и Пејановић су живели неко време у Васојевићима, а одатле су прешли у Подгорицу и Зету. Муслимани Лукачевићи род су са православним Лукачевићима, јер је један део Лукачевића примио ислам. Гвозденовићи су из Ђеклића. Ненезићи су из Велестова. Њихови преци избегли су због крвне освете, и дошли у Љешанску Нахију, а одатле су прешли у Подгорицу. Из Арбаније су: Радичевићи, Латковићи, Никићи, Благовићи и Башановићи. Радичевићи су из Груда. Кад су се доселили није познато, али се зна да је то било пре 1761 године, јер се те године помиње Паво Радичевић као приложник једне иконе цркви Св. Ђорђа у Подгорици.¹⁾ Латковићи и Благовићи су из Хота. Благовићи су неко време живели у Зети, па су после прешли у Подгорицу. Башановићи су из Враке. Доселили су се да би избегли крвну освету, јер су убили неког Арбанаса. Из Куча су: Златичани, Чубрановићи, Зечевићи, Станићи, Шћепановићи, Вујошевићи, Ђекићи, Мирковићи, Кулићи, Радовановићи и Шиндолићи. Златичани, Чубрановићи и Зечевићи су из Златице. Доселили су се око 1750 год. да би избегли крвну освету. Једни Златичани звали су се Милићи, и старином су из Бјелица, док су се други звали Шестибраздићи. Презиме Златичанин добили су у Подгорици по томе што су дошли из Златице. Маркуши су из Грађана, и неко су време живели у Момишићима. Марковићи су из Марковине. Мартиновићи су из Бајица. Боланцевићи или Булатовићи, како се сада зову по претку Булату, старином су из Херцеговине, и населили су се у Ровцима, одакле су се неки иселили због крвне освете и дошли у Подгорицу. Перишићи су из Косијера. Терзићи и Поповићи су из Зете. Из Пипера су: Мијатовићи, Сеферовићи, Љумовићи, Мишолићи, Дарићи и Мирочевићи. Бурићи су из Загреде, а Мијушковићи из Пјешиваца. Богдановићи су из Љуботина; пре него су се доселили у Подгорицу живели су неко време у Зети. Вукотићи су се раније звали Биволичићи; мисли се да они воде порекло од

¹⁾ Насеља, књ. 23, с. 474.

средњовековне зетске властеле. Радојичићи су из Мораче. Мугоши су изгледа из Арбаније, док су по Г. Јовану Ердџановићу они влашког порекла, и пре него су се населили у Љешкопољу и Подгорици живели су у Пиперима. Максимовићи су из Роваца. Кнежевићи и Брајовићи су из Бјелопавлића. Кнежевићи су неко време живели у Дајбабима, па су неки доцније прешли у Подгорицу. Милоњићи су из Велестова; кажу да воде порекло од бана Милутина, који је још као дечко због милости назван Милоња. Стајкићи су старином из Љешанске нахије, али су неко време становали у Зети. Вуковићи и Секулићи су из Комана. Колорогићи, Мишуревевићи, Рогошићи и Радуловићи су старином из Чева. Колорогићи, Мишуревевићи и Рогошићи живели су у Дајбабама, одакле су се неки преселили у Подгорицу. Једни Радуловићи дошли су пре, а други после ослобођења Подгорице од Турака; неко време живели су у Команима.

Правих турских породица има три; оне су дошле из Азије пошто су Турци освојили Подгорицу. То су: Азгановићи, Ахматовићи и Хациасановићи. Остали муслимани су из разних крајева Црне Горе и Арбаније. Из старе Црне Горе су: Калуђерчевићи, Секнићи, Хајдарагићи, Ацагићи, Османагићи, Коскићи, Рамадановићи, Абдемеровићи, Покрклићи, Челебићи, Ђурбузовићи, Серакићи, Џаковићи и др.; из Зете су: Абдагићи, Дервишевићи, Јакуповићи, Лукачевићи, Ракићи, Смаилагићи, Хокетићи, Хусенагићи, Стринићи, Пашовићи, Пашићи, Физлићи, Шабанагићи и Мухамедовићи; из Жабљака су: Крепоњићи, Омерћехићи, Перкочевевићи, Пиранићи и Османџаићи; из Затријепча су: Абазовићи, Адемовићи, Гоковићи, Грађевићи и Оручевевићи; из Куча су: Хајдаркучевевићи (који се деле на мање родове: Беговиће, Враниће, Користовиће, Рухониће и Селхановиће), Ђурђевићи, Ораовци, Главатовићи, Шаркићи, Аровићи, Аловићи, Ђетковићи, Братовићи, Турковићи, Кркановићи, Јеврићи, Џафераџовићи, Аџимуховићи, Капаџићи, Марићи, Рамовићи и Шаовићи; из Пипера су: Аливодићи, Капићи, Крпулевићи, Љумановићи, Кинковићи и Прашљивићи; из Бјелопавлића су: Аверићи, Алибалићи, Кахићи, Керовићи, Реџовићи, Баштићи, Јахићи и Каписазовићи; из Спужа су: Галичићи, Међикукићи, Оџићи и Усеновићи; из Роваца су Казамановићи; из Никшића су Мушовићи и Феризовићи; из Љешкопоља су Тукићи; из Црмнице су Бибезићи, и из Погора су Мујаџевевићи; из Арбаније (Груда, Хота, Диноше и Шаља) су: Мерулићи, Кркановићи, Адровићи, Мустагрудићи, Ђечевићи, Малевевићи, Лекићи, Дековићи, Абдовићи, Аџиусеновићи, Ачковићи, Лединићи, Метхаџовићи, Јусићи, Смаковићи, Тузовићи, Тајкићи, Водопићи, Таљановићи, Ђерићи, Буразеровићи, Зинхасовићи, Ђелебичићи, Адемовићи, Јусуфрамићи, Лачевевићи, Реџићи, Кунићи, Мандићи и Ефовићи; и из Херцеговине су Делалићи, а из Босне Салагићи.

Главну масу подгоричког становништва чине Срби из Црне Горе, док су остало досељеници из Арбаније, Херцеговине, Србије, Далмације, Турске и Босне.

Илија Радуловић

О КУЛТУРИ ПИРИНЧА У КОЧАНСКОМ ПОЉУ

Кочанско Поље лежи око средњег тока Брегалнице. У Брегалницу, у Кочанском Пољу, утичу с десне стране Оризарска, Кочанска и Злетовска Река, а с леве стране Осојница и Зрновска Река. Апсолутна висина поља је 300 до 400 м. Оно је нагнуто са Северистока ка Југо-